

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

DIAGNOSIS OF INNOVATION AND INVESTMENT BUSINESS SECURITY LEVEL

У статті розглянуто фактори впливу на рівень економічної безпеки підприємницької діяльності в контексті реалізації інноваційно-інвестиційних проектів, узагальнено критерії оцінювання її рівня та окреслено комплексний механізм діагностики відповідного стану підприємства. Автором розкрито основні параметри оцінювання рівня інноваційно-інвестиційної безпеки підприємницької діяльності та фактори впливу на неї. Суттєву увагу приділено алгоритму прийняття управлінського рішення про реалізацію інвестиційного проекту в контексті його інноваційності та забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємницької діяльності. Автором проведено аналіз впливу факторів на інноваційні можливості підприємства, його інвестиційну привабливість та рівень економічної безпеки. На підставі такого аналізу визначено відповідний стан збігу спільних позитивних факторів та нівелювання впливу негативних, що забезпечує оптимальний привабливий стан підприємницької діяльності. При цьому, механізм діагностики рівня інноваційно-інвестиційної безпеки розроблений з позиції як об'єкта, так і суб'єкта такої діяльності.

Ключові слова: інновації, інвестиції, економічна безпека, критерії оцінювання, фактори впливу.

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення економіки та в контексті євроінтеграційного вектора її розвитку подальший поступ неможливий без науково-технічного прогресу в промисловості та модернізації системи управління нею. Саме в умовах глобалізаційних процесів інноваційно-інвестиційні напрями державної політики стають найбільш ефективними, а відповідно – мають бути пріоритетними. Розробка ефективного механізму діагностики рівня інноваційно-інвестиційної безпеки підприємницької діяльності набуває особливої **актуальності** на тлі стагнаційних процесів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інноваційно-інвестиційного розвитку економіки останнім часом все частіше висвітлюються вітчизняними науковцями, зокрема в працях О. Й. Вівчара, В. М. Гейця, М. П. Денисенко, Н. В. Краснокутської, Т. О. Скрипко, І. В. Юхновського тощо. При цьому, єдність наукової думки щодо критеріїв і способів оцінювання інноваційно-інвестиційної привабливості в контексті забезпечення економічної безпеки відсутня.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка дієвого механізму діагностики інноваційно-інвестиційної привабливості підприємницької діяльності в контексті забезпечення її економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційно-інвестиційна безпека підприємницької діяльності виступає характеристикою стану, в якому негативний вплив зовнішніх та внутрішніх факторів її компонентів на підприємство мінімізований. При цьому, діагностика рівня такої безпеки охоплює не лише визначення на певний момент, а й перспективи діяльності за умов зміни кон'юнктури.

При здійсненні оцінювання інвестиційних можливостей підприємства варто чітко розмежувати поняття інвестиційного потенціалу підприємства як процесу, в якому підприємство виступає як об'єкт інвестування, та безпосередніх інвестиційних можливостей як процесу, в якому підприємство виступає суб'єктом інвестиційної діяльності.

Переважає більшість науковців розглядає інвестиційний потенціал як сукупність ресурсів або здатність досягти бажаного інвестиційного результату. При цьому, поняття інвестиційних можливостей ототожнюється з категорією інвестиційного потенціалу.

На нашу думку, інвестиційний потенціал варто розглядати з позиції підприємства-об'єкта інвестування і визначати як здатність суб'єкта господарювання досягти бажаного інвестиційного результату. З такої позиції інвестиційний потенціал підприємства повинен оцінюватись шляхом розгляду факторів здатності даного підприємства до модернізації, переоснащення, проведення наукових або технічних розробок, впровадження нових видів продукції за умови залучення додаткових джерел фінансування цих робіт.

Тоді інвестиційні можливості підприємства варто розглядати з позиції підприємства-суб'єкта інвестиційної діяльності і визначати як здатність суб'єкта господарювання використати частку наявних ресурсів, у т. ч. прибутку, для інвестиційної діяльності. З такої позиції інвестиційні можливості підприємства повинні оцінюватись шляхом виокремлення вільних ресурсів та напрямів їх ефективного розміщення. Тобто, інвестиційні можливості – це здатність ефективно генерувати інвестиції, а потенціал – ефективно їх поглинати. При цьому, як виділення частки ресурсів для інвестиційної діяльності, так і їх залучення у формі зобов'язань або частки капіталу напряму впливають на рівень економічної безпеки підприємства шляхом зниження кількісної його оцінки.

Відповідно, діагностика рівня інноваційно-інвестиційної безпеки підприємницької діяльності ґрунтується на визначенні інвестиційного потенціалу підприємства, інноваційної привабливості та рівня економічної безпеки, а вже потім – на встановленні взаємної відповідності та доповненні цих компонентів. Такий підхід до діагностики рівня інноваційно-інвестиційної безпеки обґрунтовується тим, що самі ці поняття розкриваються у нормативно-правових актах та науковій літературі окремо. Так, згідно з Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженою Міністерством економічного розвитку і торгівлі від 29.10.2013 № 1277, інвестиційно-інноваційна безпека визначається як стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості [1].

Забезпечення стану економічної безпеки досягається шляхом мінімізації впливу негативних факторів розвитку підприємства та має на меті забезпечення фінансової стабільності суб'єкта господарювання у поєднанні з технічним та інноваційним його розвитком. Будь-яка методика оцінювання стану економічної безпеки обов'язково включає в себе аналіз показників фінансової автономії підприємства та рівня його технічного розвитку. Таким чином, можна зробити висновок про обернений вплив залучення зовнішніх інвестицій в інноваційний розвиток та безпосереднього впровадження нау-хау у виробничі процеси на рівень економічної безпеки підприємства.

Відповідно, в контексті залучення зовнішніх інвестицій в інноваційну діяльність підприємства при оцінюванні його економічної безпеки необхідно розглядати не лише обсяг і динаміку зобов'язань підприємства, а й напрямок розміщення залучених коштів. За умови, що довгострокові позики спрямовані підприємством на впровадження технічних інновацій або проведення власних розробок, показники фінансової автономії або структури пасивів підприємства, що розраховуються при оцінюванні кількісного показника економічної безпеки, на нашу думку, повинні бути зважені на відповідний коефіцієнт, який здатен послабити вплив обсягу зобов'язань на загальний результат.

Оцінювання інвестиційних можливостей підприємства та рівня його економічної безпеки тісно взаємопов'язані та мають ряд спільних ознак. Зокрема, зовнішні фактори впливу, на нашу думку, є в цілому аналогічними.

Забезпечення інноваційної безпеки, у свою чергу, сприяє розширенню наявності на світових ринках високотехнологічних товарів, технологічним змінам у виробництві, генеруванню та впровадженню інновацій в економіці. Більшість дослідників акцентують увагу на захисті інтересів держави та сталому економічному розвитку за умов забезпечення конкурентоспроможності, розширеного відтворення, ринкових перетворень, покращання добробуту тощо [3].

До спільних факторів формування інноваційно-інвестиційного розвитку в контексті нарощення рівня економічної безпеки нами віднесено:

- розвиток інфраструктури регіону (країни);
- геополітичне середовище (доступні природні ресурси та транспортні артерії);
- контрагентне середовище (наявність постачальників необхідних ресурсів при оптимальних цінах та потенційного ринку збуту);
- конкурентне середовище.

Перелічені зовнішні фактори, що розмежовані нами, не є достатніми для прийняття управлінського рішення, але є визначальними та необхідними.

Підприємство, що виступає об'єктом інвестування, може втратити авторські та суміжні права на винаходи та розробки, якщо інше не передбачено договором. Окрім цього, однією з поширених форм зовнішнього інвестування є участь у капіталі, тобто передача частки права власності на юридичну особу.

Таким чином, для підприємця, що прагне інноваційного розвитку та потребує залучення додаткового капіталу, залучення прямих інвестицій втрачає свою цінність у зв'язку із загрозою втрати частки прибутку.

Таким чином, інноваційно-інвестиційну безпеку підприємства, на відміну від держави, можемо визначити як такий стан підприємства, що може забезпечити ефективне використання інвестицій при реалізації інноваційного проекту за умови збереження існуючого або підвищення рівня економічної безпеки. В поєднанні з запропонованим вище трактуванням компонентів цих понять, саме таке визначення сутності інноваційно-інвестиційної безпеки найбільш повно характеризує підприємство, що здатне в повному обсязі реалізувати інноваційний проект, отримати відповідний прибуток та забезпечити його інвестору.

На мікрорівні моделі діагностики розробляються сучасними науковцями. Такі прийоми постійно трансформуються відповідно до динамічних умов ринку, глобалізаційних процесів та інтеграційних змін.

Для характеристики рівня інноваційного та інвестиційного розвитку підприємств країни Державною службою статистики обрано ряд окремих критеріїв [2]. Так, інвестиційна діяльність розкривається у розрізі капітальних інвестицій за напрямками здійснення та їх індексних характеристик. Інноваційна діяльність як елемент підприємницької презентується у вигляді статистичних даних у поєднанні з динамікою показників науково-технічного розвитку.

На нашу думку, напрями статистичного спостереження підприємницької діяльності варто доповнити такими компонентами:

1) у частині характеристики демографічних показників необхідною є характеристика інвестиційного потенціалу ринку праці в частині розкриття рівня освіти населення за регіонами (як кадрового потенціалу інноваційної діяльності), а також рівня соціального захисту та доходів населення (як джерела інвестиційного потенціалу домогосподарств);

2) у частині економічних характеристик підприємницької діяльності доцільно визначити частку інноваційної продукції за вартісною оцінкою в обсязі ВВП; частку бюджетного фінансування інноваційної діяльності у загальному її обсязі та вартісну оцінку інновацій у сфері інформаційно-телекомунікаційних робіт;

3) у частині міжгалузевих та регіональних характеристик доцільним є розкриття показників інвестиційного потенціалу та інвестиційних можливостей підприємств у розрізі регіонів та галузей економічної діяльності.

Таке доповнення напрямків відбору інформації дасть змогу комплексно оцінити інноваційно-інвестиційні потенціал та можливості як галузей господарювання, так і окремих територій при виборі інноваційних проектів або при пошуку інвестора.

Запропоновані компоненти пошуку інформації дають можливість оцінити інноваційно-інвестиційний розвиток на макрорівні. Для конкретного підприємства, тобто мікрорівня, набір параметрів оцінювання буде інакшим. При цьому, в контексті нестабільності економічного розвитку, доповнення їх параметрами оцінювання економічної безпеки є обов'язковим.

Діагностика рівня інноваційно-інвестиційної безпеки підприємницької діяльності може здійснюватися як суб'єктами інвестиційної діяльності, так і її об'єктами. При цьому, мета здійснення оцінювання буде різною: у першому випадку – це визначення доцільності здійснення інвестиції, а у другому – встановлення можливості реалізації інвестиційного проекту, але в обох ситуаціях передбачається збереження або підвищення рівня економічної безпеки підприємства. Відповідно, алгоритм здійснення діагностики може бути єдиним, незалежно від його користувача.

Отже, узагальненою метою діагностики рівня інноваційно-інвестиційної безпеки підприємницької діяльності, на нашу думку, є формування обґрунтованої впевненості в доцільності здійснення інвестиційної діяльності. Задачами такої діагностики є:

- визначення можливої перспективності та прибутковості інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства;

- встановлення довгострокового впливу інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства на економічну безпеку учасників такого процесу;

- вибір релевантних компонентів інвестиційної активності.

Процес проведення діагностики інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства здійснюється у кілька етапів. Прийняття будь-якого рішення, в т. ч. і про рівень інноваційно-інвестиційної безпеки, здійснюється в результаті збору, обробки, узагальнення та аналізу інформації. Відповідно, етапи діагностики інноваційно-інвестиційної безпеки підприємницької діяльності будуть аналогічними (рис. 1).

Рис. 1. Етапи діагностики інноваційно-інвестиційної безпеки підприємницької діяльності

Джерело: розроблено автором.

Кожний учасник інноваційно-інвестиційного процесу самостійно визначає мету проведення відповідної діагностики та може обрати ті інформаційні джерела, що їй відповідатимуть. Для формування комплексного результату діагностики та визначення достатності інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства, на нашу думку, доцільно скористатися матрицею оцінювання впливу зовнішніх факторів.

Заповнення матриці передбачає суб'єктивний вибір ступеня впливу конкретного фактора на об'єкт діагностики. Для зручності використання фактори згруповані за змістовими блоками. В процесі заповнення матриці необхідно обрати один із запропонованих параметрів впливу із відповідною оцінкою. В такій матриці передбачено застосування коефіцієнта вагомості для кожного фактора. Цей коефіцієнт обумовлюється особливостями конкретного інноваційного проекту, підприємства, що аналізується, та перспективи інвестицій у часі. Відповідно, цей коефіцієнт є абсолютно індивідуальним показником та має бути визначений керівництвом у процесі заповнення такої матриці. Це зумовлено тим, що процес диференціації ступеня впливу повинен враховувати такі положення:

- по-перше, зовнішні фактори непрямого впливу неоднорідні за своїм змістом та сферою виникнення;

- по-друге, відсутнє чітке розмежування між зовнішніми факторами прямого впливу і внутрішніми, більшість з них є суміжними між собою, оскільки охоплюють сферу підприємницької діяльності [3].

Після завершення визначення стану та впливу окремих факторів визначається підсумковий показник, а потім – їх сума. Паралельно з оцінюванням впливу зовнішніх факторів необхідно оцінити вплив внутрішніх факторів інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства. Так само, як і з зовнішніми факторами, після завершення визначення стану та впливу окремих факторів визначається підсумковий показник, а потім – їх сума. В результаті використання таких матриць можливо здійснити діагностику рівня інноваційно-економічної безпеки підприємницької діяльності з позиції потенціалу. У результаті проведених розрахунків стає можливим визначити відповідність об’єкта одразу за всіма ознаками: інноваційної привабливості, інвестиційного потенціалу та економічної безпеки.

Не менш важливою є діагностика рівня інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства з позиції інвестиційних можливостей підприємства. Прийняттю управлінського рішення, щодо здійснення інвестицій передусе оцінювання не лише об’єкта такої діяльності, але й стану суб’єкта. Така діагностика є елементом планування інвестиційної діяльності. В її процесі управлінському персоналу необхідно оцінити доцільність інвестування у власний розвиток чи інновації або обрати інший об’єкт. При цьому, варто враховувати, що цілком можливим є такий економічний стан суб’єкта інвестиційного процесу, при якому вибір іншого підприємства-об’єкта буде економічно обґрунтованим та більш прибутковим.

Відповідно, діагностика рівня інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства з позиції інвестиційних можливостей включає додатковий етап: оцінювання власного інноваційно-інвестиційного потенціалу з позиції економічної безпеки порівняно з інвестиційними можливостями. Узагальнити етапи діагностики інноваційно-інвестиційної безпеки з позицій інвестиційних можливостей можемо у вигляді структурно-логічної схеми (рис. 2).

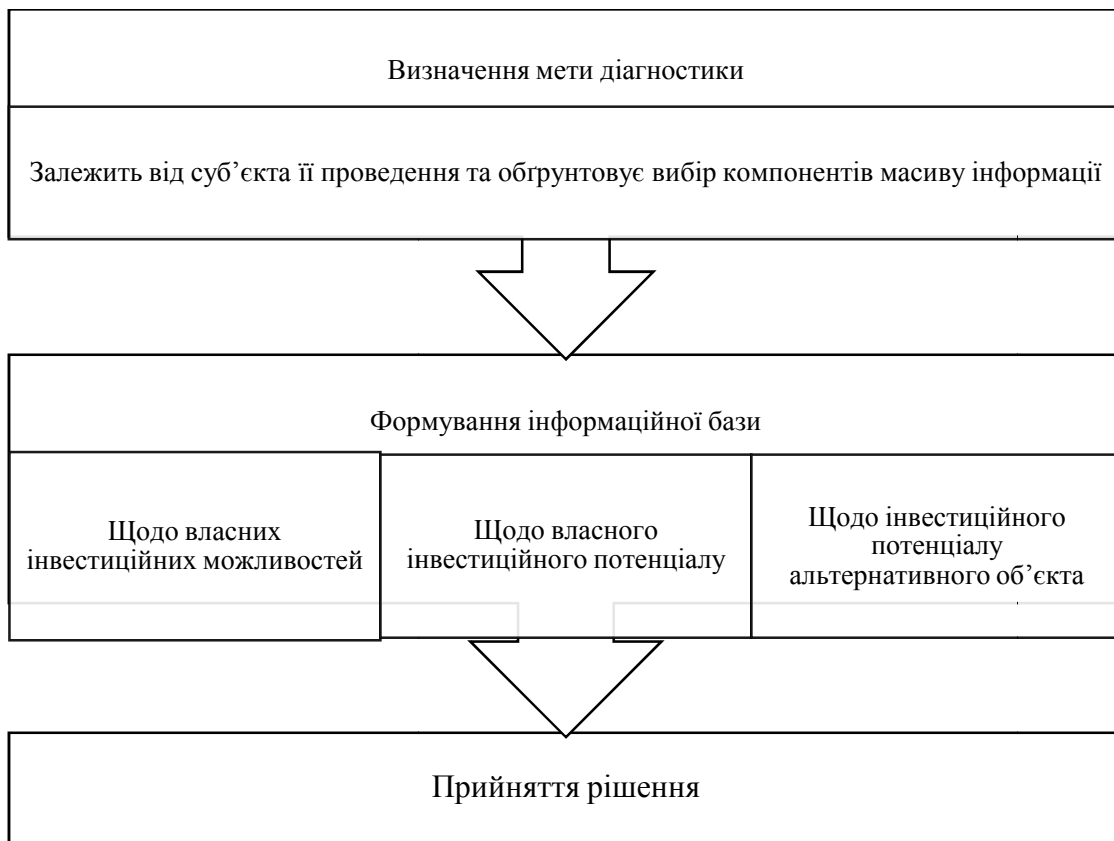

Рис. 2. Етапи діагностики інноваційно-інвестиційної безпеки підприємницької діяльності при наявності інвестиційних можливостей

Джерело: розроблено автором.

Отже, алгоритм прийняття рішення про здійснення та напрями інноваційно-інвестиційної діяльності залежить від результатів розрахункових етапів та їх порівняння (рис. 3).

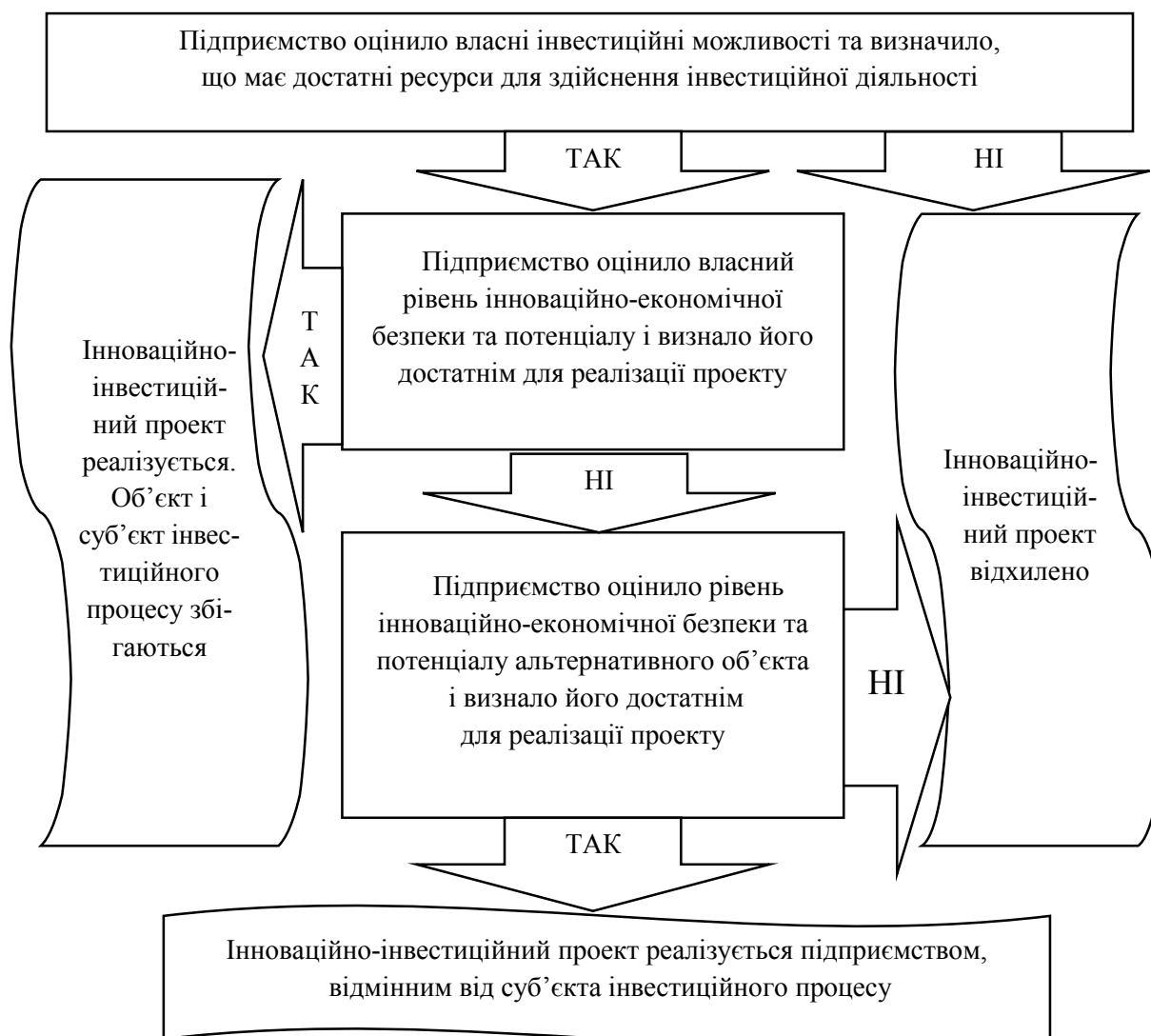

Рис. 3. Алгоритм прийняття рішення щодо реалізації інноваційно-інвестиційного проекту

Джерело: складено автором.

Висновки. Перевагами застосування запропонованої методики є доступність необхідної інформації, простота застосування та комплексність підсумкової оцінки. При цьому, всі включені в матриці вихідної інформації фактори є компонентами системи визначення рівня економічної безпеки та можуть бути оцінені саме з цієї позиції. Відповідно, запропонована методика діагностики рівня інноваційно-інвестиційної безпеки охоплює усі необхідні та достатні параметри. Можливим недоліком застосування окресленої методики може стати суб'єктивність оцінок, але, на нашу думку, вона нівелюється її математичним підґрунтям.

Отже, в процесі дослідження визначено сутність та фактори інноваційно-економічної безпеки підприємства і на їх основі розроблено методичку її діагностики, що дозволяє достовірно визначити доцільність реалізації інвестиційного проекту як суб'єктом, так і об'єктом інвестиційної діяльності.

Список використаної літератури

1. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» № 1277 від 29.10.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua/>
2. Статистична інформація Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

3. Чорна М. В. Оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємств : [монографія]/ Ч. 45 / М. В. Чорна, С. В. Глухова. – Харків : ХДУХТ, 2012. – 210 с.
4. BDO IBC Overall ranking [Electronic resource]. – The mode of access : <https://www.bdo-ibc.com/index/global-comparison/overall-index/>
5. Дідух С. М. Принципи побудови системи оцінки інвестиційного потенціалу підприємств [Електронний ресурс] / С. М. Дідух // Ефективна економіка. – 2009. – № 3. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=48>
6. Політика економічного прагматизму [Електронний ресурс] / Інститут суспільно-економічних досліджень. – Київ, 2016. – 118 с. – Режим доступу : // http://ises.org.ua/uploads/pdf/NEPmini_ua.pdf
7. Стан інвестиційної діяльності в Україні [Електронний ресурс] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу : // <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан інвестиційної діяльності в Україні>
8. Щербатюк О. М. Дефініція «інвестиційний потенціал підприємства»: сутність та відмінності [Електронний ресурс] / О. М. Щербатюк // Ефективна економіка. – 2011. – № 11. – Режим доступу : // <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=773>

References

1. "The Decree of the Ministry of economic development and tourism of Ukraine "On the approval of Methodical recommendations on the calculation of security level of Ukraine" ["Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy "Pro zatverdzhennya Metodychnykh rekomendatsiy shchodo rozrakhunku rivnya ekonomichnoyi bezpeky Ukrainy"], No. 1277 vid 29.10.2013, available at: // <http://www.me.gov.ua/>
2. Statistic information of the State statistics service [Statystychna informatsiya Derzhavnoyi sluzhby statystyky], available at: // <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Chorna, M. V., Hlukhova S. V. (2012), Efficiency evaluation of enterprises innovation activities [Otsinka efektyvnosti innovatsiyanoi diyal'nosti pidpryyemstv], Ch. 45, KhDUKht, Kharkiv, 210 p.
4. "BDO IBC Overall ranking", available at: <https://www.bdo-ibc.com/index/global-comparison/overall-index/>
5. Didukh, S. M. (2009), "Principles of building of the system for evaluation of enterprises investment potential" ["Pryntsyu pobudovy systemy otsinky investytsiynoho potentsialu pidpryyemstv"], *Efektivna ekonomika*, No. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=48>
6. "The policy of economic pragmatism" (2016) ["Polityka ekonomichnoho prahmatyzmu"], Kyiv, 118 p., available at: // http://ises.org.ua/uploads/pdf/NEPmini_ua.pdf
7. "The state of investment activities" ["Stan investytsiyanoi diyal'nosti v Ukraini"], available at: // <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Stan investytsiyanoi diyal'nosti v Ukraini>
8. Shcherbatyuk, O. M. (2011), "The definition "enterprise investment potential": the nature and differences" ["Definiitsiya "investytsiynyy potentsial pidpryyemstva": sutnist' ta vidminnosti"], *Efektivna ekonomika*, No. 11, available at: // <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=773>

V. Bilyk

DIAGNOSIS OF INNOVATION AND INVESTMENT BUSINESS SECURITY LEVEL

In the article the factors influencing the level of economic security of entrepreneurship in the context of the implementation of innovation and investment projects are considered, the criteria for assessing its level are generalized and a comprehensive mechanism for diagnostic enterprise appropriate condition is outlined. The author reveals the basic parameters for evaluation of innovation and investment business security level and the factors, which influence it. Significant attention is paid to the algorithm of management decision-making on the implementation of investment project in the context of its innovation and ensuring an adequate level of economic security of entrepreneurship. The author analyzes the impact of factors on innovative capabilities of an enterprise, its investment attractiveness and the level of economic security. Based on this analysis, the relevant state of the coincidence of joint positive factors and smoothing of their negative impact, that provides optimum attractive state of entrepreneurship, are determined. However, the mechanism of diagnosing the level of innovation and investment security is designed from the position of both the object and the subject of such activities.

Keywords: *innovation, investment, economic security, assessment criteria, factors of influence.*